

УДК 351.025.12

РОЗВИТОК УПРАВЛІНСЬКИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Шапран М.В.

аспірант Класичного приватного університету

Annotation

The author conducts in the article the features of the modern state of recreation nature use and growth of its value in an economic, social and ecological aspect. The necessity of passing to the system of market relations in the field of recreation nature use has been grounded.

Анотація

У статті визначено особливості сучасного стану рекреаційного природокористування та зростання його значення в економічному, соціальному та екологічному аспектах. Обґрунтовано необхідність переходу до системи ринкових відносин у сфері рекреаційного природокористування.

Ключові слова

Правове регулювання, управлінські відносини, економіка, природоохоронні регулятори, рекреаційна сфера, рекреаційна діяльність.

I. Вступ

Курортно-рекреаційна сфера за останні десятиліття стала провідною галуззю економіки багатьох країн світу, що зумовлено рядом соціальних чинників, а саме: збільшенням чисельності населення планети, зростанням його культурного рівня, добробуту, прагненням до здорового способу життя, активного повноцінного відпочинку тощо. Рекреаційна сфера – одна із найбільших користувачів природних ресурсів. Саме це призвело до перевантаження курортно-рекреаційних територій, екстенсивного використання рекреаційних ресурсів, значної деградації природних ландшафтів.

II. Постановка завдання

Мета статті – дослідити управлінські відносини у сфері рекреаційного природокористування.

III. Результати

Дослідженню проблем курортно-рекреаційної сфери та територіальних рекреаційних комплексів і систем присвячені праці відомих українських і зарубіжних учених: М.М. Амірханова, О.І. Амоші, М.В. Багорова, О.О. Бейдика, Ю.О. Веденіна, В.І. Гетьмана, Л.С. Гринів, П.В. Гудзя, М.І. Долішнього, В.К. Євдокименка, О.В. Живицького, В.С. Кравцова, В.К. Мамутова, М.С. Мироненка, Н.Ю. Недашківської, В.С. Преображенського, М.Ф. Реймерса, В.П. Руденка, І.Т. Твердохлебова, С.В. Трохимчука, О.І. Шаблія та ін.

За радянських часів в Україні було створено досить потужне рекреаційне господарство з великою кількістю рекреаційних ресурсів та територій. Розвиток рекреаційної сфери носив екстенсивний характер і це викликало чималу зацікавленість учених, які започаткували і розвинули новий науковий напрям – рекреаційне природокористування, обґрунтувавши необхідність раціонального використання природних рекреаційних ресурсів, їх відновлення, охорону курортно-рекреаційних територій та переходу до територіального планування з урахуванням потреб у рекреаційних ресурсах.

Методично рекреаційне природокористування необхідно розглядати як єдність таких процесів, як організація лікування й оздоровлення населення з використанням природних лікувальних ресурсів, попередження змін стану довкілля під впливом рекреаційної діяльності, охорона курортно-рекреаційних територій. Особливість рекреаційної діяльності полягає у тому, що вона охоплює систему закладів і об'єктів санаторно-курортного лікування, відпочинку і туризму, а також природоохоронні об'єкти з режимом особливого природокористування, служби контролю і моніторингу навколишнього природного середовища. Природоохоронна та природовідновлювальна діяльність є основою складовою сфери рекреаційного природокористування.

Значний внесок у розвиток теоретичних засад рекреаційного природокористування зробили науковці Інституту географії Академії наук СРСР. Вони розглянули якісні і кількісні характеристики рекреаційних ресурсів, оцінили їх стан, визначили проблеми та напрями вдосконалення рекреаційного природокористування, проаналізували взаємодію рекреаційної галузі з природними ресурсами, перспективи освоєння рекреаційних ресурсів [1, с. 34].

Вагомий внесок зробили науковці Львівського відділення Інституту економіки Академії наук України. Актуальним доробком і на сьогодні залишаються напрацювання М.С. Нудельмана, в яких обґрунтовано теоретичні та прикладні аспекти рекреаційного природокористування, доцільність використання програмно-цільового планування рекреаційного природокористування, запропо-

новано методи економічного оцінювання природних рекреаційних ресурсів, економіко-математичні моделі управління їх освоєнням [5, с. 23].

Актуальними є напрацювання науковців Інституту економіки промисловості Академії наук України, які вивчали економічні, управлінські та правові аспекти організації відпочинку населення, роблячи акцент на формуванні рекреаційних потреб, правовому регулюванні рекреаційного природокористування, розвитку відносин власності [6, с. 56].

Істотними щодо рекреаційного природокористування є праці Т.П. Галушкіної, де пропонуються конкретні заходи щодо об'єднання курортно-рекреаційних територій в еколого-економічні зони з отриманням відповідного статусу та режиму господарювання, тобто території, на яких соціально-економічний розвиток здійснюється за рахунок її натуральних багатств за неодмінної умови збереження природно-ресурсного потенціалу. У працях вченої обґрунтовано концептуально-організаційні принципи формування механізму екологічної санації курортно-рекреаційних територій та напрямів збереження довкілля на регіональному рівні, розроблено рекомендації щодо розгляду питання про проведення еколого-економічного експерименту щодо відродження і збереження природно-ресурсного потенціалу ряду територій рекреаційної спрямованості [2, с. 78].

У праці Л.С. Гринів розглянуто методологічні принципи і методичні основи визначення нормативної ціни земель оздоровчого призначення та бальнеологічних ресурсів курортів, запропоновано методіку розрахунку нормативної ціни природних курортних ресурсів, яка визначається на основі розрахунку вартісної рентної оцінки земель оздоровчого призначення, та методіку визначення диференційованих ставок, орендної плати і платежів за забруднення навколишнього середовища на курортах [4, с. 19].

У працях В.С. Кравціва оцінено сучасний розвиток рекреаційної сфери у контексті перспективної політики соціально-економічної реконструкції регіону, з визначенням основних критеріїв, серед яких екологічна безпека рекреаційного освоєння території; дано оцінку рекреаційного потенціалу території та проведено аналіз ефективності його використання; запропоновано ряд методичних підходів щодо роздержавлення та приватизації рекреаційних об'єктів, які розроблені з урахуванням законів України та специфіки рекреаційної сфери [4].

Дослідженню проблем рекреаційної сфери і територіальних рекреаційних комплексів присвячені праці О.І. Гулич. У рамках питань розвитку рекреаційної сфери досліджуються проблеми екологічно збалан-

сованого розвитку курортно-оздоровчих територій, чинників, показників, механізмів його регулювання з урахуванням територіально-просторових компонентів при формуванні стратегії розвитку курортно-оздоровчих територій, де функціональним ядром є курортно-оздоровча екосоціосистема, якій властива територіально-функціональна цілісність. Ключовим моментом, що впливатиме на визначення чинників розвитку курортно-оздоровчої території, визначається дотримання та забезпечення у подальшому екологічно збалансованого розвитку територій [3, с. 79].

Розвиток сфери рекреаційного природокористування поставив перед наукою питання про необхідність розгляду проблеми, пов'язаної з використанням природних рекреаційних ресурсів та охороною курортно-рекреаційних територій. Рекреаційні ресурси необхідно розглядати як цілісні природні територіальні комплекси або ландшафтні територіальні системи, а їх споживну вартість – як сукупність лікувально-оздоровчих, рекреаційних та пізнавальних властивостей із зосередженням їх на певній території, що забезпечує полігамний її розвиток. Тому територія, яка розвивається з пріоритетом рекреаційної сфери на базі наявних природних рекреаційних ресурсів, має розглядатись як цілісність, що забезпечує функціонування різних галузей рекреації. Саме комплексний характер рекреаційної діяльності та багатогранність її зв'язків з природними ресурсами та умовами визначають доцільність розгляду територіальних поєднань природних елементів. Отже, природні рекреаційні ресурси – це компоненти природного середовища та їх територіальні поєднання, які володіють сприятливими для рекреаційної діяльності властивостями і є чи можуть бути матеріальною основою для організації лікування, оздоровлення, відпочинку та туризму.

Більшість рекреаційних ресурсів має певну форму використання в різних сферах господарювання, тому часто виникають суперечності в характері використання природних рекреаційних ресурсів певної території, обмеженість яких ставить питання про раціональне їх використання в різних сферах господарювання. Природна складова рекреаційних ресурсів нерозривно пов'язана із землею і значною мірою характеризується створеним людиною мікросередовищем, зокрема, екстенсивною господарською діяльністю, рівнем урбанізації тощо.

Зростання попиту на рекреаційні ресурси, стратегія їх стихійного і нерегульованого освоєння, використання та обмеженість курортно-рекреаційних територій зумовлюють необхідність переходу до нових форм рекреаційного природокористування, побудованих на засадах раціонального викорис-

тання природних рекреаційних ресурсів та цільового використання курортно-рекреаційних територій.

Досвід адміністративно-командного планування та управління у сфері рекреаційного природокористування виявив основні недоліки, а саме: значне субсидіювання галузей, які експлуатують природні ресурси, відсутність або значно занижена плата за їх використання, ставлення до природних ресурсів як до невичерпного блага, малоефективні ресурсовитратні технології, недосконала система контролю за використанням природних ресурсів, їх розроблення й експлуатація без урахування екологічного чинника.

Необхідно зазначити, що ні адміністративно-командна, ні ринкова економіка не вирішили проблем, пов'язаних з надмірним використанням природних ресурсів, швидким вичерпанням невідновних ресурсів, деградацією земель та ландшафтів, кон'юнктурним використанням земельних ділянок для розвитку тих видів підприємництва, що забезпечували б максимальну віддачу у короткотерміновому періоді без урахування потреб наступних поколінь.

У 60–70-х рр. ХХ ст., коли екологічні проблеми загострились, економічно розвинуті країни почали активний пошук ефективних ринкових і державних регуляторів, їх оптимального поєднання з впровадженням змішаних механізмів регулювання. Розвиток ринкових відносин у сфері рекреаційного природокористування полягає у створенні ринку природних ресурсів та відповідної ринкової інфраструктури, проведенні економічного оцінювання ресурсів, формуванні ціни з урахуванням екологічних витрат, широкому впровадженні економічних та фінансових інструментів регулювання. Ринкові механізми відігравали основну роль в економічній сфері, а екологічні проблеми вирішувались не тільки ринковими методами, а й завдяки активному впровадженню державного екологічного регулювання. Таке поєднання ринкових та державних механізмів регулювання характерне для багатьох країн, а пошук оптимального їх співвідношення продовжується і сьогодні.

Для України ці процеси складніші, оскільки проблему екологізації розвитку економіки потрібно вирішувати в умовах становлення ринкових відносин, за умови відсутності досконалої нормативно-правової бази регулювання у сфері природокористування та досвіду ринкового господарювання з позицій збалансованого розвитку. Наявні економіко-правові механізми без впровадження надійних природоохоронних регуляторів при формуванні ринкових відносин призведуть до негативних наслідків. Тут ідеться про те, що в умовах конкуренції суб'єкти господарювання намагатимуться отримати якомога

більшу вигоду в найближчий період, використовуючи екстенсивні форми господарювання, економлячи на ресурсощадному екологічно безпечному устаткуванні.

IV. Висновки

Необхідно розробити концепції переходу системи рекреаційного природокористування нашої країни на засади збалансованого розвитку з широким використанням економічних механізмів та ситуативного державного регулювання. Це має бути досить гнучка і стабільна система побудови взаємовідносин між державними органами влади, суб'єктами господарювання та відповідними контрольними органами. До основних завдань при формуванні ринкових відносин у сфері рекреаційного природокористування можна зарахувати:

- встановлення нормативно-правової, економічної та політичної стабільності, що дасть змогу реалізувати довготермінові екологоорієнтовані економічні проекти;
- впровадження ефективної системи оплати за використання природних ресурсів і курортно-рекреаційних територій та адекватне врахування їх реальної цінності в цінах споживачів, що зумовить необхідність економії та раціонального їх використання в усіх сферах економіки;
- вдосконалення розвитку відносин власності на курортно-рекреаційних територіях, процесів роздержавлення та приватизації для усунення монопольного становища держави;
- розмежування об'єктів загальнонаціональної, регіональної та місцевої власності і встановлення на практиці рівноправності різних форм власності;
- з метою подолання дефіциту рекреаційних ресурсів та обмеженості курортно-рекреаційних територій підвищення інтенсивності їх використання, відновлення пошкоджених та деградованих, освоєння нових ресурсів і територій, які б відповідали найрізноманітнішим вимогам рекреантів;
- надання певним територіям статусу курортно-рекреаційних залежно від того, яку роль відіграє рекреація у формуванні господарського комплексу регіону (профілююча сфера, пріоритетний напрям розвитку, інфраструктурна підсистема господарства).

Література

1. Веденин Ю.А. Динамика территориальных рекреационных систем / Ю.А. Веденин. – М. : Наука, 1982. – 190 с.
2. Галушкина Т.П. Механизм формирования региональной модели экомеджмента (на примере приморских рекреационных территорий Причерноморья) / Т.П. Галушкина. – Одесса : ИПРЭИ НАН Украины, 1999. – 128 с.

3. Гулич О.І. Чинники регулювання екологічно збалансованого розвитку курортно-оздоровчих територій / О.І. Гулич // Економіка України. – 2005. – № 5. – С. 78–82.
4. Науково-методичні засади реформування рекреаційної сфери / [В.С. Кравців, Л.С. Гринів, М.В. Копач та ін.]. – Л.: НАН України, ІПП НАН України, 1999. – 78 с.
5. Нудельман М.С. Социально-экономические проблемы рекреационного природопользования / М.С. Нудельман. – К.: Наукова думка, 1987. – 132 с.
6. Рекреация: социально-экономические и правовые аспекты / [В.К. Мамутов, А.И. Амоша, Т.Н. Дементьева и др.]. – К.: Наукова думка, 1992. – 142 с.

УДК 351/354:334.025

ДО ПИТАННЯ ПРО НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІЄРАРХІЧНОЇ СТРУКТУРИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЮ СФЕРОЮ В УКРАЇНІ

Шатило О.А.

аспірант Національної академії державного управління при Президентіві України, м. Київ

Annotation

In the article the structure of public administration an Ukraine's innovative-investment sphere is analyzed. It is determines, in particular time a public innovative-investment policy is unconcerned and provided by the row of public organs practically isolated. Suggestions over are brought to makes perfection of hierarchical structure of public administration in an analyzed sphere.

Анотація

У статті проаналізовано структуру державного управління інноваційно-інвестиційною сферою в Україні. Визначено, що на сьогодні державна інноваційно-інвестиційна політика є неузгодженою та реалізується рядом державних органів практично відособлено. Наведено пропозиції зі вдосконалення ієрархічної структури державного управління в аналізованій сфері.

Ключові слова

Ієрархічна структура, державне управління, державна політика, інноваційно-інвестиційна сфера, технологічний розвиток.

I. Вступ

Розвиток світової економічної системи, починаючи із середини ХХ ст. базується на інноваційній основі. Досягнення науково-технічного прогресу стали визначальним фактором динамічного розвитку економік провідних країн світу. Водночас безнадійні вчорашні аутсайтери сьогодні також демонструють значні економічні успіхи саме завдяки інноваційній орієнтації національного господарства. Як приклад досить навести стрімкий розвиток ряду азійських країн, таких як Тайвань, Сінгапур, Південна Корея, Китай загалом та Гонконг – провінція Китаю зокрема, а також Малайзія, Індія і навіть В'єтнам – розорений багатолітньою громадянською війною та іноземною інтервенцією, котрі долучились до інноваційно-інвестиційної сфери економіки як у розвинутих країнах, так і в країнах з перехідною економікою, зокрема в Україні, визначаються основні аспекти державного управління інноваційно-інвестиційним процесом. Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання побудови оптимальної моде-

льних процесів останніми десятиліттями. На сучасному етапі в Україні існує необхідність переходу національної економіки на інноваційну основу, відтак науковій дискусії зосередились на визначенні його напрямів та методики. Тим більше, що для успішного інноваційного прориву є всі передумови: розвинута різноманітна система освіти, значні науковий і виробничо-технологічний потенціали. Разом з цим на окресленому шляху існує і цілий ряд перешкод, які необхідно подолати. Серед них варто виділити недосконалість чинного законодавства в інноваційно-інвестиційній сфері, розпорошеність та неузгодженість інноваційно-інвестиційної політики між галузевими центральними органами виконавчої влади, мінливість законодавства та відсутність реальної мотивації у вигляді податкових пільг або ж фінансової підтримки з боку держави до здійснення інноваційно-інвестиційних процесів.

Питання державного регулювання та розвитку інноваційно-інвестиційної сфери досліджені у працях вітчизняних (Л. Антонюк, Ю. Бажал, В. Бодров, В. Геєць, М. Герасимчук, Б. Губський, О. Задорожна, Б. Кваснюк, О. Кілієвич, О. Колосов, А. Максютя, О. Мертенс, С. Пирожков, І. Розпутенко, В. Савчук, Н. Чухрай, В. Юрчишин, Ю. Яковець) та зарубіжних учених (Д. Дайкер, П. Друкер, Б. Лессер, К. Мейер, Х. Рігс, Б. Твісс, Д. Тідд та ін.). У наукових розробках зазначених авторів розкриваються окремі питання становлення і розвитку інноваційно-інвестиційної сфери економіки як у розвинутих країнах, так і в країнах з перехідною економікою, зокрема в Україні, визначаються основні аспекти державного управління інноваційно-інвестиційним процесом. Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання побудови оптимальної моде-